

Afet Eğitimi ve Toplumsal Algı: Kahramanmaraş Depremlerinden Elde Edilen İlk Bulgular

Masako Nagata ^{1,2*} Atakan Arslan², Alev Topçular², Zinet Zercan², Gülüm Tanırcan², Risako İde¹, Nurcan Meral Özel²

¹ Tsukuba Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Enstitüsü

² Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü

*mnp3431@gmail.com

Özet: 1999 depremlerinin ardından Türkiye’de afet bilincinin oluşturulmasına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, afeti bizzat yaşayan bireylerin afet bilgisi ve algısına ilişkin araştırmalar sınırlı kalmıştır. Türk ve Japon araştırmacıların iş birliğiyle yürütülen bu çalışma, 2023 Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen bölgelerde afet algısını incelemeyi ve elde edilen bulgular doğrultusunda afet eğitimi müfredatına yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda; Ağustos 2023, Ekim 2024 ve Nisan 2025 tarihlerinde, büyük oranda Hatay ilinde olmak üzere depremten etkilenen bölgelerde anket ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anketlerde; tarihsel depremlere ilişkin bilgi düzeyi, afet anındaki davranış biçimleri, önleyici bilgi ve uygulamalar, yaralanma ve ölüm nedenleri, afet sonrası psikolojik destek ihtiyacı, benlik algısındaki değişim ve sağlam yapıların konumuna ilişkin algı gibi başlıklar ele alınmıştır. Ayrıca katılımcıların daha önce afet eğitimi alıp almadıkları ve bu eğitimin deprem anındaki katkısı da değerlendirilmiştir. Araştırmanın niceliksel değerlendirmesi anket verilerine dayanmakla birlikte, saha çalışmasından elde edilen nitel bulgular da yorumların geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar doğrultusunda, standart afet bilgilerinin yerel koşullara ve afetzedelerin gündelik yaşam pratiklerine nasıl uyarlanabileceği de tartışmaya açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet Eğitimi, K.maraş Depremleri, Toplumsal Algı.

1.Giriş

2023 Şubat ayında Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki büyük deprem 11 ili kapsayan geniş bir bölgede ciddi yıkımlara yol açmıştır. Ölü sayısı 50 bini, yıkılan bina sayısı ise 38 bini aşmıştır (AFAD 2023; Kimura 2023). Türkiye’de 1999 depremlerinin ardından afet bilincinin geliştirilmesine yönelik geniş kapsamlı çalışmalar başlatılmış olsa da afetzedelerin deneyimlerinin nasıl inşa edildiğini ve afet eğitimi ile bilginin kullanımına ilişkin farkındalık süreçlerini normatif bilinç açısından inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Depremi bizzat yaşamış bireylerin bu bilgileri nasıl algıladığı ve kullandığına ilişkin yeterli antropolojik araştırma bulunmamaktadır. Literatüre bakıldığında da antropoloji alanında genel olarak afetler, özellikle depremler üzerine çalışan araştırmacı sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Beşerî ve sosyal bilimler alanlarında, afetler toplumun mevcut arka planındaki yapıların ve sorunların açığa çıktığı bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Oliver-Smith & Hoffman, 2006). Olağan zamanlarda toplum yapısının güçlendirilmesiyle zararların azaltılabileceği yönündeki afet önleme ve zarar azaltma (risk azaltma) bakış açısından, yerel halkın özne olarak ele alındığı, onların yaşam tarzları ve davranışlarına odaklanan afet önleme, zarar azaltma ve yeniden yapılanma (iyileşme) üzerine vaka çalışmaları yürütülmüştür (Shimizu, 2003; Itō, 2025 vb.). Benzeri çalışmalar arasında 1999 Kocaeli ve Düzce depremiyle ilgili olarak, Kimura (2013), Türkiye’deki afet ve afet önleme sahalarında yaptığı kapsamlı saha çalışmalarıyla, 1999 depreminin ardından yapılan faaliyetlerin nasıl afetle ilgili sürdürülebilir bir kamusal alan yarattığını ortaya koymuştur. Örneğin deprem anıtları, insanların anlatıları, anma müzeleri ve törenler aracılığıyla devlet ve halk arasında afet hafızasının inşa edilme süreci, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE) bilimsel faaliyetlerinin ve seminerlerde aktarılan afet önleme bilgilerinin, insanların günlük iletişimleriyle nasıl örtüşerek afetle mücadele uygulamalarını oluşturduğu, Mahalle Afet Gönüllüleri (MAG)’ın, esnek ilişkiler dengesi içinde ortaya çıkan çeşitli yeniliklerle vatandaşları ve kamu çalışanlarını sürece dahil ederek, sürekli afet uygulamalarının kamusal niteliğini nasıl oluşturduğunu incelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, 2023 yılı Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen bölgelerdeki bireylerin afet bilincini ve bu bilinci etkileyen faktörleri, afet eğitiminin sahadaki etkisiyle birlikte incelemektir. Bu doğrultuda, halkın günlük yaşamıyla uyumlu, uygulanabilir öneriler geliştirerek afet eğitimi müfredatının ve materyallerinin iyileştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Araştırma 24.153 kişinin hayatını kaybettiği ve toplam 80.323 binanın yıkıldığı (Halkevleri 2024), en büyük hasarı gören Hatay ili odaklı olarak gerçekleşmiştir.

2.Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, bireylerin farkında olmadan taşıdığı normatif yapıları ortaya koymak amacıyla söylem merkezli yaklaşım (discourse-centered approach) kullanılmıştır. Söylem merkezli yaklaşım, dil kullanımındaki kalıpların hem sosyo-kültürel yapının bir göstergesi olduğunu hem de bu yapıyı inşa eden karşılıklı bir süreç olduğunu ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, dil kalıplarının sosyo-kültürel yapıyı yansıttığını ve bu yapıyı karşılıklı olarak inşa ettiğini vurgular (Sherzer, 1987). Söylem, dil, kültür ve toplumun kesişiminde toplumsal gerçekliğin inşa edildiği bir alan olarak ele alınır. Bu sayede, afet eğitimi ile afetzedelerin deneyimleri ve bilinçdışı normatif farkındalıkları arasında bağ kurulabilir. Çalışmada, yüz yüze görüşmelerde katılımlı gözlem, görüşme ve anlatı (narratif) analizi bir arada kullanılarak detaylı betimlemeler yapılmıştır. Araştırma, Ağustos 2023, Ekim 2024 ve Nisan 2025 tarihlerinde Hatay'da yürütülen saha çalışmalarına dayanmaktadır. İlk çalışma, KRDAE Afete Hazırlık Laboratuvarı eğitim müfredatına dayanarak hazırlanan ve Google Form üzerinden uygulanan bir anketten oluşmaktadır. Anket; deprem bilgisi, afet anındaki davranışlar, ölüm ve yaralanma nedenleri, hazırlık düzeyi, psikolojik ihtiyaçlar, benlik algısındaki değişim, yapıların dayanıklılığı ve alınan eğitimlerin etkisi gibi 10 sorudan oluşmaktadır. İkinci çalışma ise Hatay'da gerçekleştirilen görüşmelere dayanmaktadır. Bu görüşmelerde, afet deneyimleri ve afet eğitimiyle ilgili kişisel anlatılar üzerinden bireylerin algılarının nasıl şekillendiği incelenmiştir. Anket ve görüşme yöntemlerinin birlikte kullanılması, nicel verilerle genel eğilimleri

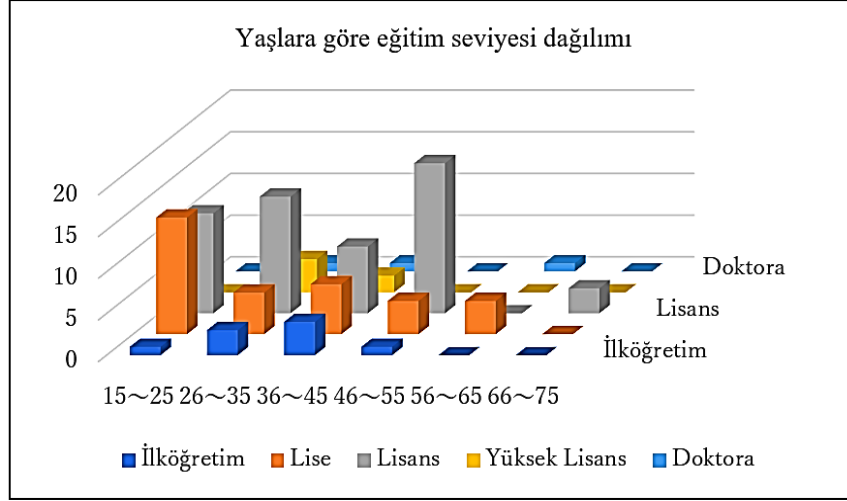
saptarken, nitel verilerle bu eğilimlerin arka planını anlamayı mümkün kılmıştır. Anketler geniş örneklemeye ulaşma avantajı sunarken, görüşmeler daha derinlemesine bilgi sağlamıştır. Hatay’da depremi yaşamış bireylerden, tanıdıklar ve tavsiyeler aracılığıyla yanıtlar alınmıştır. Katılımcıların yalnızca tanıdıklarla sınırlı tutulmasının amacı, yanıtların kalitesini sağlamak, güvene dayalı ilişki kurmak ve takip sistemini oluşturabilmektir.

3. Araştırma Etiği

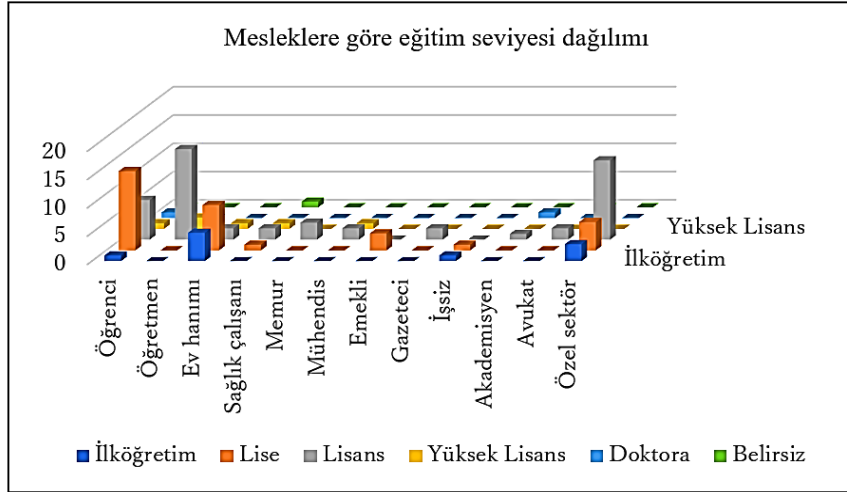
Bu araştırmada, Japon Kültürel Antropoloji Derneği Etik İlkeleri (2008) esas alınarak, katılımcıların hakları, gizlilikleri ve çıkarları gözetilmiştir. Üç ana başlıkta alınan önlemler şu şekildedir: 1. Küresel vatandaşlık etiği: Araştırmada tarafsızlık ve nesnellik korunmuş, insan haklarına saygı gösterilmiştir. Katılımcıların inançları, kurumları, cinsiyetleri veya milliyeti gibi özelliklerine yönelik herhangi bir ayrımcı ya da önyargılı dil kullanılmamıştır. 2. Çalışma sahasına karşı sorumluluk: Araştırmacının amacı, içeriği, veri işleme süreci ve yayımlanma şekli katılımcılara Türkçe olarak açık bir şekilde sunulmuştur. Akademik amaçlar doğrultusunda izin alınarak, katılımcılarla iletişim artırılmıştır. 3. Araştırma sahasındaki insanlara yönelik zarar veya dezavantajların önlenmesi: Katılımcılara gönüllü katılım hakkı hatırlatılmış ve ses kaydı, fotoğraf veya video çekimi için önceden izin alınmıştır. Katılımcılar, istedikleri zaman iş birliğini sonlandırabilir, ifadelerinin yayımlanmasını kısıtlayabilir. Veriler, katılımcının talebi doğrultusunda kullanılmıştır. Araştırma, katılımcının günlük yaşamını aksatmayacak şekilde yürütülmüş ve iletişim kanalları açık tutulmuştur. Kişisel bilgiler anonimleştirilmiş ve yayımlanacak anlatılar önceden katılımcıya danışılmıştır.

4. Veri

Hatay ilinde 107, diğer illerde ise 13 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Hatay ilindeki 107 görüşme analiz edilmiştir. Diğer bölgelerde yapılan görüşmeler ise ön araştırma niteliğinde olup yalnızca karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır.

Şekil 1. Yaşlara göre eğitim seviyesi dağılımı

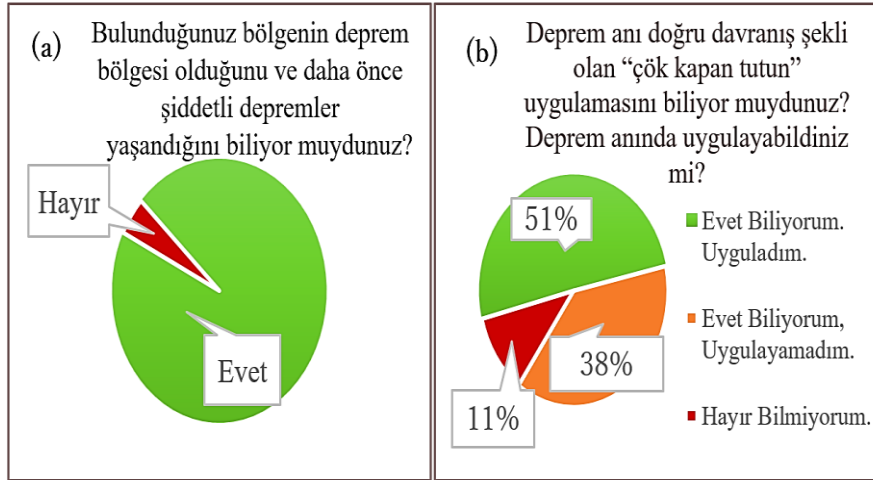
Şekil 2. Mesleklere göre eğitim seviyesi dağılımı

5. Araştırma Sonuçları

5.1 Bölgenin Tarihi

Katılımcıların %95'i, geçmişte yaşadıkları bölgede deprem meydana geldiğini bildiklerini ifade etmiştir (Şekil 3a). Bu katılımcılardan bazıları, yaşadıkları bölgenin deprem riski taşıdığının farkında olduklarını belirtmiştir. Geçmişte

Hatay’da meydana gelmiş şiddetli depremlerden dolayı şehrin defalarca yıkıldığı ve yeniden inşa edildiği bilmektedirler. Katılımcılar şehirdeki kalıntıların geçmiş depremlerde yıkılan yapılar olduğu bilgisine sahiptirler. Bu bilgiye sahip olmayan grubun 4 lise öğrencisi ve 25 yaşındaki bir ev hanımından oluşması şaşırtıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Yazarlar, Hatay ili dışındaki bölgelerde de anket yolu ile sınırlı sayıda görüşmeler gerçekleştirmiştir. Genel olarak, Hatay’da yaşayan bireylerin tarihi depremler konusunda, diğer bölgelerdeki bireylere kıyasla daha fazla bilgiye sahip olduğu söylenebilir. 50 yaş ve üzerindeki katılımcılar, okul dönemlerinde deprem konusunda herhangi bir bilgi almadıklarını, ancak daha önce bölgede meydana gelen küçük depremleri yaşadıklarını, bir kısmının ise çocukları veya tanıdıkları aracılığıyla örgün eğitim bilgilerine eriştiklerini ifade etmişlerdir. Deprem konusunda sıklıkla düzenlenen halka açık eğitimler ve söyleşiler aracılığıyla bölgenin depremselliği hakkında bilgiye ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir.

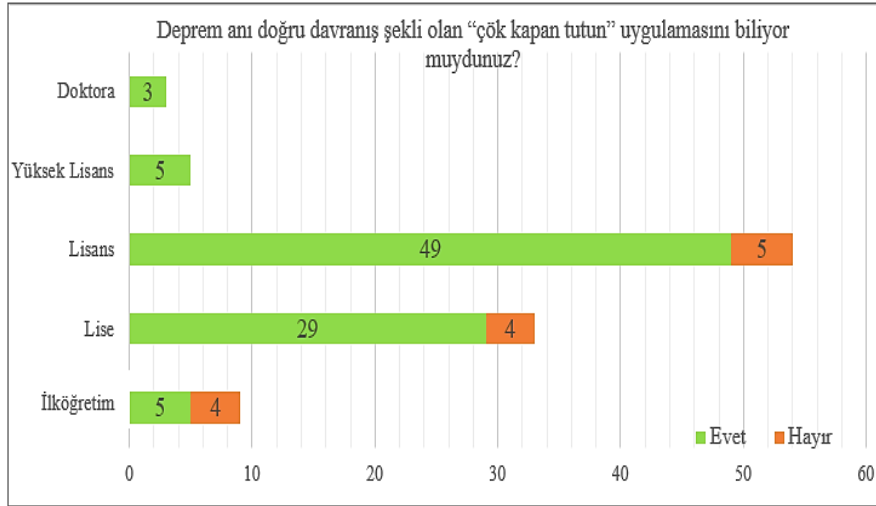

Şekil 3. Depremle ilgili bilgi seviyesi, a) Bölgedeki tarihi depremler ile ilgili bilgi seviyesi b) Çök kapan tutun bilgisi ve uygulamasına dair oranlar

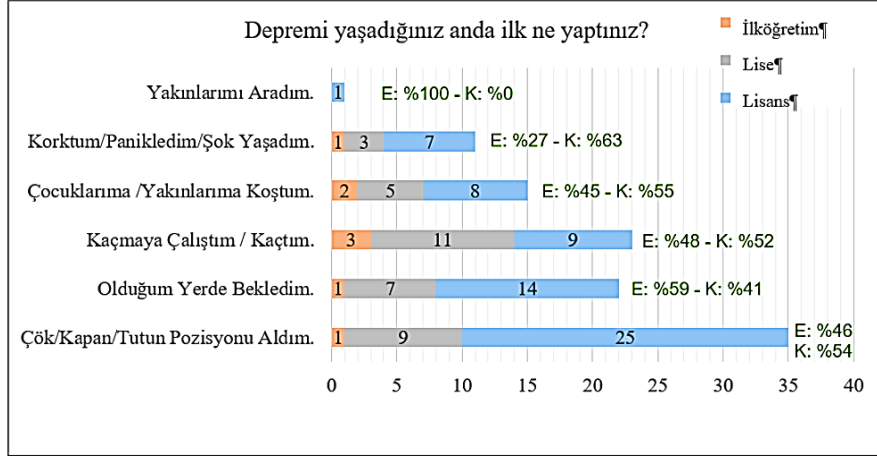
5.2 Afet Anındaki Deneyimler ve Davranışlar

Katılımcılar, deprem anında yaşananları genel olarak “yıkıcı, patlama benzeri” olarak tanımlamıştır. Deprem sırasında uygulanması gereken doğru davranış şekli

olan “çök-kapan-tutun” yöntemini katılımcıların %89’u bilmektedir (Şekil 3b). Bu davranışa ilişkin bilgi sahibi olan katılımcıların dağılımında, eğitim düzeyiyle bir ilişki gözlemlenmiştir (Şekil 4). İstatistikler incelendiğinde, 36-45 yaş grubunda bilgi sahibi olma oranında bir düşüş gözlemlenmekle birlikte, genç yaş gruplarında bilgi sahibi olma oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, bilgi sahibi olanların %43’ü bu davranışı uygulayamamıştır (Şekil 3b). Ayrıca, bazı depremzedeler bu davranışın, yapısal olmayan unsurların sabitlenmemiş olmasından dolayı etkisiz veya tehlikeli olabileceğini ifade etmişlerdir. Özellikle çok şiddetli sarsıntılar ve bu sarsıntılarının sonuçlarının, “çök-kapan-tutun” yöntemini zorlaştırdığını, bazı durumlarda binadan kaçmanın hayatta kalma şansını artırdığını ifade etmişlerdir (Şekil 5). Afet eğitimi seminerlerinde dışarı kaçmanın riskleri vurgulansa da, saha deneyimleri bu tavsiyenin her durumda geçerli olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, afet eğitimlerinde bireylerin davranışlarının “doğru-yanlış” diye yargılamak yerine, karar alma süreçlerinin üzerinde düşünülmesi, yerel tehlikelerin tespiti ve afet deneyimlerinin karşılıklı olarak paylaşılması önemlidir. Bu şekilde, güncel ve yerel koşullara dayanan pratik afet eğitimi geliştirilmelidir.

Şekil 4. Eğitim seviyesi: çök kapan tutun bilgisi değişimi ve uygulama oranları

Şekil 5. Afet anındaki ilk davranışların eğitim seviyesi ile değişimi (E: Erkek, K: Kadın)

5.3 Yapısal Güvenlik

Anket sonuçlarına göre, deprem öncesinde evlerinin yapısal güvenliği konusunda bilgi sahibi olduklarını belirtenlerin oranı %33 olarak tespit edilmiştir. Bu katılımcılar arasında müstakil yapılarda yaşayanların, yapı güvenliğine yönelik farkındalığı %14 ile sınırlı kalmıştır. Bu gruptaki kişilerin, “binaları kendimiz yaptırдық, deprem dayanıklılığı önceliğimizdi” veya “yönetmeliğe uygun yeni bina” gibi inşaat sürecine doğrudan dahil oldukları dikkat çekmektedir. Deprem sonrası binaların çökme nedenleri olarak, yığma yapıdan betonarme karkas yapıya geçiş gibi yapı tipindeki değişiklikler ile birlikte, tasarım hataları, yanlış/yetersiz inşaat malzemesi kullanımı olduğu yönünde görüş birliği gözlemlenmiştir. Ayrıca, inşaat sürecindeki denetim mekanizmalarının eksikliği, katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanan bir diğer sorundur. Öte yandan, yapı sahiplerinin deprem öncesinde kendi inisiyatifleriyle güçlendirdiği binaların, depreme karşı daha iyi performans gösterdiği ve genellikle sınırlı hasar aldığı belirtilmiştir. Bu anlayışla, özellikle köylerde inşaat sürecine kendilerinin ve akrabalarının gözetimini dahil ederek binaların güvenliğini sağlamaya çalışan insanların çabaları gözlemlenmiştir. Yapısal hasarın sınırlı olduğu Samandağ’ın köylerinde, akrabalar arası kontrol mekanizmasının güçlü olması nedeniyle inşaat sürecinin daha kontrollü ve dikkatli bir şekilde yürütüldüğü; bina kalitesinin önemsendiği belirtilmiştir. Antakya’da

kırsal alanlara yönelik geri göç hareketleri sonucunda nüfus artışı yaşanmış ve bu durum, söz konusu bölgelerdeki yapılaşmanın niceliksel olarak artmasına ve önem kazanmasına neden olmuştur. Devletin bu doğrultuda bazı pilot uygulamaları bulunmakla birlikte, kırsal kesimlerde kendi konutlarını inşa etmek isteyen bireyler için rehber niteliğinde uygulamaların geliştirilmesi faydalı olacaktır. Bu kapsamda, bölgenin kültürel dokusuna uygun olarak, geleneksel köy evlerinin depreme dayanıklı bir şekilde inşa sürecinin, halkın ve özellikle öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilecek atölye çalışmaları veya uygulamalı etkinlikler aracılığıyla paylaşılması önerilmektedir.

5.4 Yaralanma ve Ölüm Nedenleri

Katılımcıların aileleri ya da akrabalarındaki ölüm ve yaralanmaların başlıca nedenleri, bina çökmesi ve yapısal olmayan unsurlar olmuştur. Prefabrik binalar hariç, ölümler, yapısal unsurların yetersizliği (çökme, kısmi çökme vb.) ile ilgilidir. Prefabrik binalarda oturan katılımcı sayısı yalnızca 6 olmakla birlikte, yapı kaynaklı yaralanma veya ölüm vakası gözlemlenmemiştir. Katılımcılar tarafından, diğer binalarda ara katların çökmesi ve zemin katların yok olması gibi ağır yıkımlar rapor edilmiştir. Bunun yanı sıra, afet eğitiminin öngörmediği donma, açlık, kaçarken düşme gibi nedenlerle de can kayıpları yaşanmıştır. Ayrıca, dışarıdayken çevredeki binaların çökmesi ya da dış etkenlerden kaynaklı can kayıpları olmuştur. Katılımcılardan bazıları, teorik eğitim yerine, geçmiş afet deneyimlerinden öğrenmeye dayalı, öngörülemeyen tehlikelerin önemini vurgulamıştır.

5.5 Afet Sonrası Kendi Kendine Yardım ve Karşılıklı Yardımlaşma

Katılımcıların %40'ı, yakınlarına destek olabilecek bir afete hazırlık becerisine sahip olduğunu ya da bu konuda uygulama yaptığını ifade etmiştir. Bunlar arasında, afet önleme becerilerine sahip olma oranı, meslek gruplarına göre belirgin bir eğilim göstermektedir. Kamu görevlilerinin afet önleme becerilerine sahip olma oranının %100 olması dikkat çekicidir. Öte yandan, özellikle ev hanımlarının afet önleme becerilerine sahip olma oranı düşük (%19) ve sağlık çalışanı olan psikolojik danışmanların bu konuda bilgi sahibi olmadığı gözlemlendi. Ayrıca, eğitim

düzeyine göre de belirli bir eğilim gözlemlenmiştir. İlköğretim ve lise mezunlarının afetle mücadele becerileri düşükken, lisans ve yüksek lisans mezunlarının bu beceri düzeyleri daha yüksektir. Ancak “Büyük bir depremde teorik bilgi işe yaramıyor” ve “O an sadece sevdiklerimi kurtarmayı düşündüm” gibi ifadeler, büyük bir depremle karşı karşıya kaldığında insanın panik halindeki refleks olarak ortaya çıkan tepkilerini yansıtmaktadır. Öte yandan, sertifikaya sahip olmasalar da bilgiye sahip olan ve bilgi sahibi olup / bilgi sahipleriyle iş birliği yaparak deprem sonrası çalışmalara katkıda bulunan kişiler de olduğu belirtilmiştir. Kamu görevlilerinin de depremden etkilenmesi ve yolların kapanması, resmi yardımın gecikmesine neden olmuştur. Bu nedenle, mahalle ve bölge düzeyinde sosyal ilişkilerin ve yerel dayanışmanın güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

5.6 Afet Sonrası Değişimlerin Analizi

Psikolojik destek ihtiyacı hissetmelerine rağmen yardım almayan bireylerin olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar bunun nedenini “Yardım alacak yeterli uzman ya da tesis yoktu” şeklinde ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise çevresindekilere yardım etmenin, travmatik durumları üzerinde olumlu bir etki yarattığını ifade etmişlerdir. Afet sonrası, hayata bakış açısında değişim, yorgunluk, kaygı, korku, öfke ve umut kaybı gibi duygular öne çıkmıştır. Ayrıca, şehirle olan bağın kopması, güvenlik kaybı ve ilişkilerdeki çöküş sıkça vurgulanmıştır. Deprem sonrasında hırsızlık olayları yaşanmış, aile içi ve sosyal ilişkilerde bozulmalar meydana gelmiştir. İnsanlar, bireyselleştiklerini ve yardım görmediklerini belirtmiştir. Depremle birlikte aileler dağılmış, şehir yeniden inşa edilse de yaşananların kabullenilmesi zorlaşmıştır. Şehirde güvenlik seviyesi azalmış ve özellikle gece dışarı çıkmak tehlikeli hale gelmiştir. Bu nedenle, afet eğitimlerinde yalnızca bilgi vermekle sınırlı kalınmamalı; aynı zamanda şehirle, insan ve güven ilişkileriyle yeniden bağ kurulmasını sağlayacak yenilikçi yöntemler geliştirilmelidir. Deprem temalı paneller / toplantılar, fotoğraf sergileri, fuarları, piknikler, konserler, kutlamalar ve diğer etkinlikleri, katılımı teşvik edecek unsurlar ekleyerek düzenlemek örnek olarak sunulabilir.

6. Değerlendirme ve Sonuç

Katılımcıların %95'i bölgede geçmişte depremlerin meydana geldiğini bilmektedir. Bölge halkı, hayatları boyunca bu denli büyük bir deprem yaşamamış olmalarına rağmen, geçmişteki daha küçük ölçekli depremlerle kazandıkları deneyimler ve uzmanlarla gerçekleştirdikleri etkileşimler yoluyla bilimsel bilgi edinmekte ve belirsiz deprem olgusunu anlaşılır hale getirmek için çaba harcamaktadır. Afet anında “Çök-kapan-tutun” davranışı hakkında %89 bilgi sahibi olunmasına rağmen, yaklaşık %43'ü bu davranışı uygulayamamıştır. İnsanlar daha çok binadan kaçmaya çalışmıştır ve bu davranış hayatta kalma için uygun olduğunu düşünmüşlerdir. Afet öncesi binaların güvenlik kontrolü oranı %33'tür. Halk, yıkımda inşaat şirketlerinin kar odaklı ve standart dışı uygulamalarının etkili olduğunu düşünmektedir. Bazı kişiler ise kendi deneyimleriyle binaların yapım ve onarımını değerlendirmeye çalışmışlardır. Ölüm ve yaralanmalar, binalardan ve yapısal olmayan risklerden kaynaklanmış olup, ölümlerin büyük bir kısmı binalardan kaynaklanmıştır. Ayrıca, tahliye sürecinde donma, açlık, düşme gibi çeşitli nedenlerle de can kayıpları ve yaralanmalar meydana gelmiştir. Bireysel ve kamusal yardım açısından deprem sonrasında yakınlarına destek olabilecek herhangi bir afete hazırlık becerisine (ilk yardım, yangın vb.) sahip olanların oranı %40 ile sınırlı kalmıştır. Afet önleme becerisine sahip olma oranı, meslek gruplarına göre belirgin bir eğilim göstermektedir. Özellikle kamu görevlilerinin afet önleme becerisi sahip olma oranı %100 iken, ev hanımlarında bu oran %19 ile oldukça düşüktür ve sağlık çalışanı olan psikolojik danışmanların ise bu bilgiye sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, eğitim düzeyine göre de bir eğilim gözlemlenmiştir. Büyük bir depremle karşılaşıldığında panik halindeki refleksi yansıtan ifadeler de gözlemlenmiştir. Afet sonrası hayata bakışta değişim, yorgunluk, endişe, korku, öfke ve umutsuzluk gözlenmiştir. Bu durum, şehirdeki değişim ve akrabalık ile topluluk bağlarının zayıflamasıyla ilişkilendirilebilmektedir. Belirtilen analiz öğeleri, birbirinden bağımsız olarak var olmayıp, karşılıklı etkileşim içinde afetzedelerin karmaşık deneyimlerini şekillendirmekte ve onların afetlere yönelik algılarının temelini oluşturmaktadır.

7. Öneriler

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Yapılan görüşmelerde, depremle ilgili eğitim ve bilgilerin yalnızca yukarıdan aşağıya doğru bir yöntemle iletilmesinin yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Afetzedelerin, bölgenin tarihi, kültürü ve yerel yaşam alışkanlıkları göz önünde bulundurarak, geçmiş afetlerden edindikleri deneyim ve bilgileri kendi inisiyatifleriyle akademik çevrelerle ve diğer bireylerle paylaşabilecekleri, karşılıklı etkileşime açık ortamlar (örn. deprem müzeleri, okulda söyleşiler, yerel gazete paylaşımları) oluşturulmalıdır.
- Yerel halkın, kendi yaşam çevrelerindeki tehlikeli alanları tespit etmelerini teşvik eden faaliyetlerin desteklenmesi önerilmektedir (örn. kent tarih turları kapsamında depremle ilgili paylaşımların yapılması). Bu sayede, pratik ve güncel bilgilerle afet eğitimi verilebilecektir.
- Mahalle ölçeğinde sosyal ilişkiler kullanılarak, ilk yardım ve acil müdahale bilgileri uygulamalı tatbikatlarla güçlendirilmelidir.
- İnsanların, bölgenin özellikleri ve kültürünü yansıtan yapılar üzerinde gerçekleştirilecek pratik faaliyetler aracılığıyla inşaat sürecine fikren dahil olmaları sağlanmalıdır.
- Bütün bu çalışmalar, yalnızca bilgi aktarımını değil, aynı zamanda topluluk ilişkilerinin ve güven bağlarının yeniden inşasını hedeflemelidir.

Bu çalışma yöntemi, öz bildirimlere ve öznel yargılara dayanmakta olup, insanların bilinçdışı normlarını yansıtmayı amaçlamaktadır. Kahramanmaraş depreminden etkilenen bölgenin genişliği göz önünde bulundurulduğunda, tutum ve davranışlar hakkında genelleme yapabilmek mümkün değildir. Bu nedenle, analiz yalnızca Hatay il sınırlarında gerçekleştirilmiş olup, diğer bölgelerde yapılan sınırlı sayıda görüşme ise yalnızca karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır. Bu ilksel araştırmanın sonuçlarından, Hatay ilinde yaşayan bireylerin, diğer bölgelerde yaşayanlara kıyasla tarihi depremler hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

İlerleyen dönemlerde farklı bölgelerden veri toplanarak, bölgesel gerçeklere uygun ve daha kapsamlı bir afet eğitimi müfredatı geliştirmek hedefler arasındadır.

Referans Listesi

1. AFAD (2023) 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7-Mw: 7.6 Depremleri Raporu, https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaras%20%20Depremleri_%20On%20Degerlendirme%20Raporu.pdf, 6 Mayıs 2025 tarihinde erişilmiş sağlanmıştır.
2. Boğaziçi Üniversitesi (2018) Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü: Rasathane-i Amire'den Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi'ne 1868-2018. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
3. Halkevleri (2024) Halkevleri 6 Şubat Depremleri 2. Yıl Hatay Raporu.
4. Ito, Sanae (2025) Büyük Nepal Depremi'ne Dair Etnografi: Dayanışma ve Yurttaşlığın Kesiştiği Mekânda Afete Müdahale. Nakanishiya Yayınları, Kyoto.
5. Japon Kültürel Antropoloji Derneği (2008) Japon Kültürel Antropoloji Derneği Etik İlkeleri, <https://www.jasca.org/onjasca/ethics.html>, 6 Mayıs 2025'te erişim sağlanmıştır.
6. Kimura, Shuhei (2024) A field report on the '6 Şubat' Earthquake. Rekishi Jinrui 52: 23-44.
7. Kimura, Shuhei (2013) Deprem Afetlerinin Kamu Antropolojisi: Sarsıntıyla Birlikte Yaşayan Türk Halkı. Sekaishisoshia, Kyoto.
8. Sherzer, Joel (1987) A Discourse-Centered Approach to Language and Culture. American Anthropologist New Series 89 (2): 295-309.
9. Shimizu, Hiromu (2003) Patlamanın Yankıları: Pinatubo Aeta Afeti ve Yeniden Doğuşu Üzerine Kültür, Kalkınma ve NGO'lar. Kyushu Üniversitesi Yayınları, Fukuoka.
10. Susanna M. Hoffman, Anthony Oliver-Smith, Wakabayashi Yoshifumi (Çev.) (2006) Afetlerin Antropolojisi: Felaketler ve Kültür. Akashi Yayınları, Tokyo.
11. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası (2021) Fay üzerine Yaşayan İllerimiz: Hatay Raporu-6, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/844d39fdf885589_ek.pdf?dergi=JEODERG%EF%BF%BD, 6 Mayıs 2025'te erişim sağlanmıştır.